



Strasbourg, 7 Aralık 2007

CEPEJ(2007)15

Adaletin Etkinliğine İlişkin Avrupa Komisyonu (CEPEJ)

İdarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler
hakkındaki mevcut tavsiye kararının
daha iyi uygulanmasına yönelik rehber¹

Çev. Av. Arb. Prof. Dr. Mustafa Serdar ÖZBEK*

¹ European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): Guidelines for a better implementation of the existing recommendation on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties, Strasbourg, 7 December 2007.

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk (Medenî Usûl, İcra ve İflâs Hukuku) Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (mozbek@ankaratahkim.com).

**İDARÎ MERCİLERLE ÖZEL KİŞİLER ARASINDAKİ
DAVA YOLUNA ALTERNATİFLER HAKKINDAKİ
MEVCUT TAVSİYE KARARININ DAHA İYİ
UYGULANMASINA
YÖNELİK REHBER**

Giriş

1. Avrupa Konseyi'nin Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde (Mayıs 2005'te Varşova'da) gerçekleştirilen üçüncü Zirve Toplantısında Devlet ve Hükümet Başkanları, "Avrupa Konseyi'nin standart belirleme potansiyelinden tam anlamıyla yararlanma" ve "Teşkilatın hukukî alandaki işbirliğine ilişkin yasal belgeleri ve yöntemlerinin uygulanmasını ve daha da geliştirilmesini teşvik" taahhüdünde bulunmuşlardır. Devlet ve Hükümet Başkanları ayrıca, "üye devletlerin adaleti daha adil ve hızlı şekilde tesis etmeleri ve uyuşmazlıkların çözümü için alternatif yollar geliştirmelerine yardımcı olma" kararı almışlardır.

2. Kurucu Belgesinde yer alan kuruluş amaçlarından biri de, "adaletin etkinliği ve adilliği konusunda Avrupa Konseyinin uluslararası hukukî belgelerinin daha iyi kullanılmasını sağlamak" olan CEPEJ, bu kararlar ışığında, alternatif uyuşmazlık çözümüne ilişkin Avrupa Konseyi belgeleri ve standartlarının etkin şekilde uygulanmasının kolaylaştırılmasına yönelik yeni bir faaliyeti, öncelikleri arasına katmıştır.

3. Bu sebeple, Bakanlar Komitesinin başta;

- aile arabuluculuğuna ilişkin Rec(98)1 sayılı Tavsiye Kararı,
- hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuğa ilişkin Rec(2002)10 sayılı Tavsiye Kararı,
- ceza uyuşmazlıklarında arabuluculuğa ilişkin Rec(99)19 sayılı Tavsiye Kararı,
- idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler hakkındaki Rec(2001)9 sayılı Tavsiye Kararı

olmak üzere, (arabuluculuk alanında almış olduğu) ilgili tavsiye kararlarının üye devletlerdeki etkisini ölçmek ve bunların etkin şekilde uygulanmasını kolaylaştırmak için özel tedbirler önererek, bu tavsiyelerde yer alan arabuluculuk ilkelerinin uygulanmasını geliştirmek amacıyla, Arabuluculuk Çalışma Grubu (CEPEJ-GT-MED)² kurulmuştur.

4. Bu belge, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflere ilişkin Rec(2001)9 sayılı Tavsiye Kararları ile ilgilidir. Aile arabuluculuğu, hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk ve ceza uyuşmazlıklarında arabuluculukla ilgili olan diğer üç Tavsiye Kararı, özel bir yaklaşım gerektirmektedir ve ayrı belgeler içerisinde incelenmektedir.

5. Çalışma Grubunun (8-10 Mart 2006 tarihlerinde Strasbourg'da gerçekleştirdiği) ilk toplantısında, üye devletlerin yukarıda belirtilen Tavsiye Kararları ve söz konusu Tavsiye Kararlarında yer alan ilkeler çerçevesinde, arabuluculuğun kendi ülkelerindeki gelişimi hakkındaki farkındalıklarını belirlemek amacıyla bir anket düzenlenmiştir. Anketler, 16 temsilci devlete gönderilmiştir.

6. Anketlere, üye devletler ve meslek mensuplarından 52 yanıt alınmış ve bilim uzmanı Julien LHUILLIER (Fransa) tarafından, bu yanıtları özetleyen bir rapor hazırlanmıştır.

7. Tavsiye Kararının ve açıklama notunun, özellikle arabuluculuk ve uzlaştırmayla ilgili kavram ve tanımların güncellenmesi hususunda başka çalışma yapılması önerilmiştir. Bu

² CEPEJ-GT-MED Çalışma Grubunun üyeleri şöyledir: Nina BETETTO (Slovenya), Ivana BORZOVÁ (Çek Cumhuriyeti), Peter ESCHWEILER (Almanya), Maria da Conceição OLIVEIRA (Portekiz), Rimantas SIMAITIS – Başkan - (Litvanya), Jeremy TAGG (Birleşik Krallık), Anna WERGENS (İsveç).

yapılmadan önce, güncel ve mukayeseli verilere dayanarak, üye devletlerde idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflerin etkilerinin tam bir değerlendirmesinin yapılması gerekecektir.

8. Beklenebileceği gibi idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflerin gelişiminde, üye devletler arasında, özellikle aşağıdaki engellerden dolayı oldukça farklılık bulunmaktadır:

- Üye devletler, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflerin potansiyel faydaları ve etkilerinin farkında değildir;
- Bu nedenle idarî mercilerin, yaratıcı, etkin ve makul sonuçlar doğuran bu yöntemlerin faydalarını anlaması için çok az çaba harcanmıştır;
- Mahkemelerin, idarî alanda dava yoluna yargı dışı alternatiflerin gelişimine güvenmemeleri;
- Bu özel alandaki çeşitli alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına ilişkin bilinç eksikliği;
- Bu alanda uzman tarafsız kişilerin eksikliği;
- İdarî alanda dava yoluna alternatifler hakkındaki akademik araştırmaların az yapılmış olması.

9. Bu engeller ışığında Çalışma Grubu, üye devletlerin, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler hakkındaki Tavsiye Kararını uygulamalarına yardımcı olmak amacıyla, aşağıdaki bağlayıcı olmayan rehberi hazırlamıştır.

1. Kullanılabilirlik

10. İdarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler, yalnızca bu uyuşmazlık çözüm yollarının, uyuşmazlıklar ortaya çıkmadan önce onları önlemek veya daha sonra uyuşmazlıkları çözmek için kullanılmasını öngören bir politika benimsenmesi halinde, üye devletlerde yerleştirilebilecektir.

11. Bu yöntemler kullanılabilir olmalı ve bunların kullanımını yaygınlaştırmak için, uygulanabilir programları teşvik etme ve kurmaya yönelik tedbirler alınmalıdır.

1.1. Üye devletlerin rolü

12. Üye devletler, başta hükümetler ve idarî merciler olmak üzere, bireysel idarî işlemler, idarî sözleşmeler, idarenin hukukî sorumluluğu veya diğer anlaşmazlık konularıyla ilgili olarak, özel kişilerle olan uyuşmazlıklarının çözümünde alternatif yolların kullanılmasının yaygınlaşmasında merkezî bir rol oynamaktadır.

13. Üye devletler, iç incelemeler, uzlaştırma, arabuluculuk, müzakereye dayalı anlaşma ve tahkim gibi alternatif yollara başvurunun ne zaman ve nasıl uygun olduğunu belirlemeye teşvik edilmektedir.

14. Üye devletler, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının kurumsallaşmasını veya bunların davadan davaya kullanılmasını sağlayarak, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvurulmasını teşvik etmek için özel tedbirler almalıdırlar.

15. Üye devletler gerekli olduğunda, Tavsiye Kararındaki ilkelere göre kanun hükümleri kabul etmeli veya yürürlükte olan mevzuatı değiştirmeli, örneğin iç incelemeler, uzlaştırma, arabuluculuk ve müzakereye dayalı anlaşmayı belirli davalarda zorunlu tutmalıdırlar.

16. Üye devletler, dava sürecinin başlatılmasının ön koşulu olarak, iç incelemeler, uzlaştırma, arabuluculuk ve müzakereye dayalı anlaşmaya başvurulmasını teşvik etmelidirler.

17. Üye devletler, kullanılabilir olduğunda alternatif uyuşmazlık çözüm yollarını önermeleri ve özel kişilerle olan ihtilafli konuların bu yolla çözümüne ilişkin mevcut kanun hükümlerine karşı çıkmamaları için, idarî mercileri teşvik etmelidirler.

18. Üye devletler, idarî mercileri, sözleşmelere ilişkin standart anlaşmaları gözden geçirmeleri için teşvik etmeli, onlara yetki vermeli ve diğer yardımlarda bulunmalı ve alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvurulmaları için teşvik etmelidirler.

19. Özel kişilerce talep edildiğinde idarî merciler, ihtilaflı konuyu, bu usûl kamu düzenine aykırı olmadıkça ve özel kişi tarafından kötüye kullanılmadıkça, kullanılabilir bir alternatif uyuşmazlık çözüm yoluna götürmeyi kabul etmelidirler.

1.2. İdarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler projelerinin üye devletlerce desteklenmesi

20. Devletler, kaliteli bir hizmet sunmak ve ilgili tüm tarafların (temsil edilen kamu kuruluşunun memurları veya çalışanları, özel kişiler, tanınmış tarafsız birlikler, araştırmacılar, barolar, yargı, hukukçular gibi) dengeli bir katılımı sağlamak için, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler projelerini, malî ve diğer şekildeki desteklerle tanımalı ve teşvik etmelidir.

21. İç incelemeler, uyuşmazlıklar doğmadan önce onları önleyen önemli bir yol olarak, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvurmak mümkün olsa bile, bunlardan önce kullanılmalıdır.

1.3. İdarî mercilerin rolü

22. İdarî merciler, özel kişilerle olan günlük uygulamalarında, idarî bir işlemin yerindelik ve/veya hukuka uygunluğu bakımından iç inceleme usûlünü kullanmalıdır.

23. İdarî merciler, taraflarla anlaşarak, en uygun alternatif uyuşmazlık çözüm yollarını kullanmalıdır.

1.4. Hâkimlerin rolü

24. Hâkimler, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflerin gelişiminde önemli bir role sahiptir. Bunlar, başta uzlaştırma, arabuluculuk ve müzakereye dayalı anlaşma olmak üzere, uygun hallerde dava yoluna alternatifleri önerme ve bilgilendirme toplantıları yapma yetkisine sahip olmalıdır. Mahkeme katılımlı arabuluculuk programları oluşturularak veya tarafları, tarafsız kişilerin listelerine yönlendirerek bu alternatiflerin kullanılabilir hale getirilmesi bu nedenle önemlidir.

25. Yargı incelemesinde hâkimler, tarafların anlaşmalarını, kamu menfaatine aykırı olmadıkça dikkate almalıdır.

1.5. Avukatların rolü

26. Avukatlara yönelik etik kurallar, avukatların, uygun davalarda mahkemeye gitmeden önce, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler dâhil olmak üzere, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarını dikkate alması ve müvekkillerine konuyla ilgili bilgi ve öneri vermesi yönünde bir zorunluluk veya tavsiye içermelidir.

27. Baro birlikleri, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler hakkında uzman olan tarafsız kişilerin listelerine sahip olmalı ve bunları avukatlara yaymalıdırlar.

1.6. İdarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler programlarının kalitesi

28. Programların ve devam eden pilot projelerin, eşitlik ve tarafsızlık ilkelerine ve tarafların haklarına riayet etmelerinin sağlanması için sürekli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi önemlidir. Belirli müşterek değerlendirme kıstasları geliştirilmelidir.

29. Üye Devletler, kamu makamlarıyla özel kişiler arasında alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvurulmasını kolaylaştırmak, teşvik etmek ve koordine etmek için, kamu makamlarını birlikte çalışmaya teşvik etmelidirler.

1.7. Tarafsız kişilerin nitelikleri

30. İdarî mercilerin dava yoluna alternatifleri önermesi veya kabul etmesi, hâkimlerin tarafları arabuluculuğa göndermesi, avukatların müvekkillerine tavsiye etmesi ve arabuluculuk sürecine ilişkin genel kamu güveni için, arabuluculuğun kalitesinin temin edilmesi şarttır.

31. Eşitlik, tarafsızlık ve tarafların hakları ilkelerini sağlamak için, tarafsız kişiler - arabulucular, uzlaştırıcılar, müzakereciler ve hakemler- geçici veya daimi olarak kamu görevlileri veya memurları olmamalıdır.

32. Üye devletler, eğitim programlarındaki farklılıkları dikkate alarak, tarafsız kişilerin yeterli eğitim programları almasını sağlamaya çalışmalı ve eğitimle ilgili müşterek standartlar belirlemelidir.

33. Tarafsız kişilerin eğitiminde, asgari olarak aşağıdaki konular yer almalıdır:

- idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflerin esasları ve amaçları,
- tarafsız kişilerin davranışları ve etik kuralları,
- her bir yöntemin –arabuluculuk, uzlaştırma, müzakereye dayalı anlaşma ve tahkimin- özellikleri, aşamaları ve amaçları,
- idarî merciler ve özel kişiler arasındaki dava yoluna çeşitli alternatiflerin belirtisi, yapısı ve işleyiş şekli,
- idarî merciler ve özel kişiler arasındaki dava yoluna çeşitli alternatiflerin yasal çerçevesi,
- iletişim ve müzakere hüneleri ve yöntemleri,
- idarî merciler ve özel kişiler arasındaki dava yoluna çeşitli alternatiflerin hüneleri ve yöntemleri,
- yeterli ölçüde rol oyunu ve diğer pratik alıştırmalar,
- idarî merciler ve özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflerin özellikleri,
- eğitime katılan kişinin bilgi ve yeterliliğinin değerlendirilmesi.

34. Bu eğitim, arabulucular/uzlaştırıcılar, müzakereciler ve hakemlerin özel yapısını dikkate almalıdır.

35. Bu eğitimi gözetim, rehberlik ve sürekli mesleki gelişimin takip etmesi kuvvetle tavsiye edilmektedir.

36. Üye devletler, tarafsız kişiler ve/veya idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler sunan ve/veya tarafsız kişileri eğiten kurumlara, akreditasyon vermek için ortak kıstasların belirlenmesinin önemini kavramalıdır. Avrupa genelinde dolaşımın artması nedeniyle, örneğin Avrupa arabulucu sertifikası gibi, akreditasyon konusunda uluslararası ortak kıstasların oluşturulmasına yönelik tedbirler alınmalıdır.

37. Bazı üye devletlerin, tarafsız kişilerin eğitiminin niteliği konusunda sorunlarla karşılaşması sebebiyle, ulusal eğitim kurumlarına, bağlantı kurmaları ve/veya arabulucular ve arabuluculuk eğitimcilerine (örneğin bir Avrupa eğitim merkezi) yönelik sürekli bir eğitim programı oluşturmaları tavsiye edilmektedir. Bu süreç, Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Birliği ile işbirliği içerisinde kolaylaştırılabilir.

1.8. Etik kurallar

38. Üye devletler kendi ülkelerinde uygulanabilir olduğunda, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflerin, gizlilik ve diğerleri gibi temel esaslarının kavram, kapsam ve güvencelerinde yeknesaklığı sağlamak amacıyla tedbirler almalıdır.

39. Hukukî ve ticarî arabuluculukta Arabuluculara İlişkin Avrupa Etik Kurallarının, Avrupa genelindeki çeşitli arabuluculuk kuruluşları arasında giderek daha fazla benimsendiği dikkate alındığında, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler için özel kurallar geliştirilmesi tavsiye edilmektedir.

1.9. Etik kuralların ihlalleri

40. Tarafsız kişilerin bir etik kuralı ihlâl etmeleri halinde, üye devletler, uygun şikâyet ve disiplin tedbiri usûllerine yer vermiş olmalıdırlar.

2. Erişilebilirlik

2.1. Arabuluculuğa başvuran kişilerin ödeyeceği masraflar

41. Normalde uyuşmazlıkların çözümünde “ilk aşama” olan iç inceleme, her iki tarafı da, tarafsız bir kişinin veya mahkemenin müdahalesi olmaksızın, mesele hakkında anlaşmaya dayalı bir çözüme varmalarını teşvik etmek için ücretsiz olmalıdır.

42. Tarafsız kişinin müdahalesinin gerektiği diğer yollarla ilgili olarak, özel kişilerin ödeyeceği masraflar, makul ve uyuşmazlık konusunun miktar veya değeriyle orantılı olmalıdır. Üye devletler, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflerin herkes tarafından erişilebilir olmasını sağlamak amacıyla, arabuluculuk hizmetlerini malî açıdan doğrudan desteklemelidir. Kanun önünde ve adalete erişimde eşitlik ilkeleri sebebiyle, halkın belli bir kesiminin ekonomik sebeplerle bir hizmetten mahrum tutulması kabul edilemez. Üye devletler, malî imkânları sınırlı kişiler için, dava yolunda sunulan adlî yardımla aynı şekilde, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflere katılan tarafları adlî yardımdan yararlandırmak için teşvik edilmelidirler.

2.2. Zamanaşımı sürelerinin durdurulması

43. Tarafların, zamanaşımı sürelerinin dolması tehlikesiyle, tahkim dışındaki mahkemelere alternatiflere başvurması engellenmemelidir.

44. Üye devletler, zamanaşımı sürelerinin durdurulmasına ilişkin hükümler benimseme konusunda teşvik edilmektedir.

3. Bilinç

45. Anketlere verilen cevaplardan, üye devletler, hükûmetler ve idarî merciler, yargı, hukukçular, adalet sistemine başvuranlar ile genel olarak kamuoyundaki bilinç eksikliğinin, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflerin gelişimi önündeki temel engellerden biri olduğu görülmektedir.

46. İdarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler hakkındaki Tavsiye Kararının, politika üretenler, kamu görevlileri ve memurlar, akademisyenler, konuyla ilgili özel kişiler ve tarafsız kişilerin erişimine açık olabilmesi için, bu kararın tüm üye devletlerin dillerinde tercüme edilmesi ve dağıtılması şarttır.

47. CEPEJ’in internet sitesinde, arabuluculuk ve dava yoluna diğer alternatifler konusunda özel bir sayfa oluşturması tavsiye edilmektedir. Bu sayfa, Tavsiye Kararlarının tercüme edilmiş metinlerini, bunların açıklayıcı bilgi notunu ve Avrupa Konseyinin ilgili diğer metinlerini, ilgili Tavsiye Kararlarının ülkelerdeki etkilerinin değerlendirmesini içerebilir. Bu özel internet sayfasında, arabuluculuk ve dava yoluna diğer alternatifler programları ve pilot

projelerinin izlenmesi ve değerlendirilmesine dair bilgiler, üye devletlerdeki arabuluculuk hizmet sağlayıcılarının veya tarafsız kişilerin listesi, yararlı internet sitelerine bağlantılar ve benzerleri de yer alabilir.

3.1. Kamuoyunun bilinci

48. Üye devletler, hükûmet memurları veya çalışanları ve tarafsız kişiler, kamuoyunda, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflerin faydaları hakkındaki bilinci artırmak için uygun tedbirler almalıdırlar.

49. Bu tedbirler şunları içerebilir:

- medyada yer alacak makaleler/bilgiler,
- broşür/kitapçık, internet, posterler kanalıyla idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler hakkında bilgi yayılması,
- tarafsız kişiler hakkında telefon yardım hattı,
- bilgilendirme ve danışma merkezleri,
- bilinçlendirme üzerinde yoğunlaşan programlar,
- seminer ve konferanslar,
- bu hizmetleri veren mahkeme ve kurumlarda, halka açık günler düzenlenmesi.

50. Üye devletler, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflere nasıl erişilebildiği ve başvurulabildiği hakkında, özellikle internet üzerinden kamuoyuna bilgi vermeye de teşvik edilmektedirler.

51. Üye devletler ayrıca, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna mahkeme katılımlı alternatiflerin, uygulamada yargı organları, hukukçular ve başvuran kişilerin bilincini artırmada etkili bir yol olarak görüldüğüne dikkat etmelidirler.

52. Üye devletler, üniversiteler, diğer akademik kurumlar ve idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflere ilişkin kuruluşlar, dava yoluna bu alternatifler alanındaki bilimsel araştırmaları desteklemeli ve teşvik etmelidirler.

53. Dava yoluna bu alternatifler, okullarda millî müfredata dâhil edilmelidir.

3.2. Kullanıcıların bilinci

54. Hükûmet memurları ve çalışanları, yargı mensupları, savcılar, avukatlar ve diğer adlî meslek mensuplarının yanı sıra uyuşmazlık çözümünde yer alan diğer kuruluşlar, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler hakkında bilgilendirme ve tavsiyelerde bulunmalıdırlar.

55. Üye devletler, dava yoluna bu alternatifleri kullanıcılara daha cazip kılmak için, mahkemeye gitmeden önce veya yargılama sırasında, uyuşmazlığı çözmeye çalışmak için dava yoluna alternatiflere başvurulduğu takdirde, belirli davalarda yargılama harçlarını azaltmayı, kaldırmayı veya iade etmeyi düşünebilir.

56. Üye devletler, özel kişiler ve adlî yardım veren kuruluşlardan, dava için adlî yardım almadan önce, dava yoluna bu alternatifler de dâhil olmak üzere, uyuşmazlığın dostane çözümünü dikkate almalarını isteyebilirler.

3.3. Yargının bilinci

57. Hâkimler, idarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatiflerde rol oynadıklarından, hâkimlerin, usûller ve onların faydaları hakkında tam olarak bilgi ve anlayış sahibi olması şarttır. Bu bilinçlenme, mahkemelerin günlük çalışmalarında ve özellikle yargılamalarda dava yoluna alternatifleri faydalı kılan özel unsurları da içeren bilgilendirme toplantıları yanında, mesleğe başlangıç ve meslek içi eğitim programlarıyla sağlanabilir.

58. Tarafsız kişiler ile hâkimler arasındaki kurumsal ve bireysel bağların güçlendirilmesi önemlidir. Bu, özellikle müşterek konferanslar ve seminerlerle sağlanabilir.

3.4. Avukatların bilinci

59. İdarî mercilerle özel kişiler arasındaki dava yoluna alternatifler, avukatların hem başlangıç hem de sürekli eğitim programları müfredatına alınmalıdır.

60. Üye devletler ve Barolar, avukatların, uyuşmazlıkların çözümünde müvekkillerine, dostane uyuşmazlık çözüm yöntemlerine başvurmayı tavsiye etme konusunda, şevkini kırmayacak ücret tarifeleri oluşturulması için tedbirler almalıdır. Örneğin belirli davalar için maktu ücretler, erken çözümleri teşvik edebilir, müvekkiller, belirli bir davanın dava yoluna alternatiflerle veya geleneksel dava yoluyla çözülmesine bakılmaksızın, avukatlara aynı ücreti ödeyebilir, uzlaşmaya varılırsa avukatlara daha yüksek ücret ödenebilir.